

Riigikohtu praktika 2024. aastal

1. PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE ASJAD (lõpplahendid)¹

Vabariigi Presidendi taotlus (*taotlus rahuldati*)

18.04.2024, [5-24-1/23](#): Vabariigi Presidendi taotlus tunnistada Riigikogus 18.12.2023 vastu võetud maamaksuseaduse ja maksukorralduse seaduse muutmise seadus põhiseadusega vastuolus olevaks. (*Seadus tunnistati põhiseadusega vastuolus olevaks.*)

Kohtute taotlused

- 23.09.2024, [5-24-7/13](#): Tallinna Halduskohtu taotlus tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks ja jätta kohaldamata riigihalduse ministri 26.02.2020. a määruse nr 7 „Kohaliku omavalitsuse hoonete energiatõhusaks muutmiseks antava toetuse kasutamise tingimused ja kord“ § 19 lg 2. (*Taotlus jäi läbi vaatamata.*)
- 02.12.2024, [5-24-22/16](#): Tallinna Halduskohtu taotlus tunnistada põhiseaduse vastaseks ELTS § 111³ lg 14 osas, milles see näeb ELTS § 87¹ lg-s 1 nimetatud tagatise rakendamiseks ette üheksast kuust lühema üleminekuperioodi. (*Taotlus rahuldati – säte tunnistati põhiseaduse vastaseks ja kehtetuks osas, milles see näeb tagatise rakendamiseks ette üheksast kuust lühema üleminekuperioodi.*)
- 19.12.2024, [5-24-3/23](#) (üldkogu): Tartu Ringkonnakohtu taotlus tunnistada KarS § 141 lg 2 p 1 sanktsioon põhiseadusega vastuolus olevaks. (*Taotlus jäi rahuldamata.*)

Riigikogu liikmete (individaal)kaebused Riigikogu töökorralduse kohta (*kaebused jäid rahuldamata või läbi vaatamata*)

- 14.02.2024, [5-23-41/5](#): Riigikogu liikmete kaebus Riigikogu otsuste peale (tühistamiseks).
- 13.06.2024, [5-24-2/3](#): kaebus Riigikogu täiskogu ja juhatuse otsuste tühistamiseks, alternatiivselt Riigikogu täiskogu ja juhatuse tegevuse õigusvastasuse tuvastamiseks.
- 21.06.2024, [5-24-12/2](#): kaebus mootorsõidukimaksu seaduse eelnõu (364 SE) kohta.

Valimiskaebused Euroopa Parlamendi valimiste kohta (*kaebused jäid rahuldamata või läbi vaatamata*)

- 12.06.2024, [5-24-9/3](#): Märt Põdra (Põder) kaebus Vabariigi Valimiskomisjoni 31.05.2024. a otsuse nr 106 peale.
- 14.06.2024, [5-24-11/2](#): Kalle Grünthali (Grünthal) kaebus Vabariigi Valimiskomisjoni 07.06.2024. a otsuse nr 3 peale.

¹ Lahendas Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium, v.a kui lahendajaks on märgitud üldkogu.

- 14.06.2024, 5-24-10/2: Kalle Grünthali kaebus Vabariigi Valimiskomisjoni 03.06.2024. a otsuse nr 1 peale.
- 21.06.2024, 5-24-13/3: Meelis Kaldalu kaebus Vabariigi Valimiskomisjoni 18.06.2024. a otsuse nr 13 peale.
- 28.06.2024, 5-24-14/5: Märt Põdra kaebus Vabariigi Valimiskomisjoni 13.06.2024. a otsuse nr 5 peale.
- 28.06.2024, 5-24-20/2: Meelis Kaldalu kaebus Vabariigi Valimiskomisjoni 18.06.2024. a otsuse nr 13 peale.
- 28.06.2024, 5-24-17/2: Märt Põdra kaebus Vabariigi Valimiskomisjoni 18.06.2024. a otsuse nr 12 peale.
- 02.07.2024, 5-24-21/2: Andres Alla kaebus Vabariigi Valimiskomisjoni 21.06.2024. a otsuse nr 14 peale.
- 02.07.2024, 5-24-18/2: Märt Põdra kaebus Vabariigi Valimiskomisjoni 18.06.2024. a otsuse nr 11 peale.
- 02.07.2024, 5-24-19/2: Märt Põdra kaebus Vabariigi Valimiskomisjoni 18.06.2024. a otsuse nr 10 peale.
- 04.07.2024, 5-24-23/2: MTÜ Ausad Valimised kaebus Vabariigi Valimiskomisjoni 25.06.2024. a otsuse nr 16 peale.
- 04.07.2024, 5-24-16/2: Kaspar Kartanase (Kartanas) kaebus Vabariigi Valimiskomisjoni 18.06.2024. a otsuse nr 8 peale.
- 04.07.2024, 5-24-15/2: Kaspar Kartanase kaebus Vabariigi Valimiskomisjoni 18.06.2024. a otsuse nr 7 peale.

Muu valimiskaebus

04.07.2024, 5-24-24/2: Kohila Valla Valimiskomisjoni kaebus Vabariigi Valimiskomisjoni 28.06.2024. a otsuse nr 22 peale. (*Kaebus jäi läbi vaatamata.*)

Muud individuaalkaebused (*kaebused jäid läbi vaatamata*)

- 07.06.2024, 5-24-8/2: Erakonna Parempoolsed taotlus tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks niisuguste õigusnormide puudumine Eesti õiguskorras, mis võimaldaksid tõhusalt ära hoida erakonna või kandidaadi saadud keelatud annetuse enda Euroopa Parlamendi valimiste kampaania rahastamiseks kasutamise teel sellise ebaausa eelise saamine, mida ei ole hiljem võimalik õiguspäraselt käitunud erakondade ja kandidaatide suhtes enam kõrvaldada.
- 11.06.2024, 5-24-6/3: kaebus tunnistada kriminaalmenetluse seadustik põhiseadusega vastuolus olevaks osas, milles käsitletakse isiku välisriigile väljaandmist.
- 20.06.2024, 5-24-4/2: kaebus tunnistada KarS § 81 lg 5 p 5 ning KrMS § 276 lg 2 ja § 297 lg-d 1 ja 2 põhiseadusega vastuolus olevaks.
- 28.10.2024, 5-24-27/3: taotlus tunnistada KrMS § 366 põhiseadusega vastuolus olevaks osas, milles see ei näe teistmisalusena ette kohtuotsuse või -määruse

ebaseaduslikkust või põhjendamatust, mis tuleneb süüdistatava valeütlusest, mis on tuvastatud KrMS § 63 lg-s 1 loetletud tõendiga.

- 19.12.2024, 5-24-31/2: kaebus kohtumääruste ja õigusnormide peale.

Kohaliku omavalitsuse autonoomiakaebus

05.07.2024, 5-23-38/48: Räpina Vallavolikogu ja Põlva Vallavolikogu ning Tartu Linnavolikogu taotlused üldhooldusteenuse rahastamiseks õigustloovate aktide andmata jätmise põhiseaduspärasuse kontrollimiseks. (*Üldkogu jättis kaebuse rahuldamata.*)

2. OLULISEMAD TSIVIILASJAD

Korteriomandivaidlused

Nii nagu 2023. aastal ja ka enne seda, lahendas Riigikohtu tsiviilkolleegium mitmeid korteriomandit puudutavaid vaidlusi. Kuigi paljud inimesed elavad just korterites, ei ole korteriomandeid puudutav õiguslik regulatsioon sugugi lihtne. Tavalised inimesed peavad lisaks majade korrashoidmisele tulema toime keerulise õigusliku raamistikuga, mis on tihtipeale raske ka juristidele ja pakub kõrgeimale kohtule märkimisväärselt tööd järgnevatelgi aastatel.

Riigikohus tõi õigusselgust mitmetes olulistes korteriomandeid puudutavates küsimustes. Korteriomandeid puudutavad vaidlused on enamasti väga elulised ja mõjutavad paljusid inimesi. Näiteks tõi Riigikohus eelmisel aastal selgust küsimuses, kes tohib otsustada, et edaspidi võivad kortermaja hoovis autot parkida ainult need korteriomanikud, kellele on väljastatud parkimiskaart, ja millal võib seda nõuet rikkunud korteriomanikku trahvida.²

Andmete ümberlükkamise ja au teotamise vaidlused

Viimastel aastatel on üha sagedasemaks muutunud, et inimene, kellele ei meeldi sotsiaalmeedias tehtud kommentaar, nõuab selle eest rahalist hüvitist. 2024. aastal andis Riigikohus sellistes vaidlustes kohtupraktika ühtlustamiseks olulise panuse, otsustades, et mitte iga ebameeldiv sotsiaalmeedia kommentaar ei anna alust nõuda hüvitist.³

Töövõtuvaidlused

Eelmisel aastal kõrvaldas Riigikohus aastakümneid valitsenud ebaselguse, mis puudutas seda, kas ja kuidas saab ehitaja nõuda tasu siis, kui ta ei ehitata ehitist päris valmis.⁴ Teatavasti saab töövõtja nõuda tasu alles siis, kui kokkulepitud töö on valmis, kuid õiguskorras valitses ebaselgus, mis saab siis, kui ehitajal jääb mingil põhjusel töö lõpetamata. Kas ta peaks sel juhul jääma üldse ilma tasuta või mille alusel tuleks tasu suurus kindlaks määrata? Teatavasti võib eelmise ehitaja pooleli jäetud töö lõpetamine minna kallimaks võrreldes sellega, kui algne ehitaja oleks oma kohustused täitnud.

Spordivaidlused

Mõni aasta tagasi sagesid vaidlused erinevate spordivõistluste tulemuste ja võistluste korraldajate määratavate karistuste ja keeldude üle. Teatavasti on paljude võistluste korraldamise õigus spordiorganisatsioonidel ja erialaliitudel. Need organisatsioonid otsustavad ka võistlustelt kõrvaldamise üle ja nende otsustest sõltub, kes pääsevad tiitlivõistlustele. Kas sportlane peab alati leppima vastava organisatsiooni otsustega või saab ta pöörduda oma õiguste

² RKTKm [2-22-100795/12](#).

³ RKTKo [2-20-2328/12](#); [2-22-10813/50](#).

⁴ RKTKo [2-19-18463/69](#).

kaitseks kohtusse? Selles küsimuses on nüüdseks saabunud tänu Riigikohtu praktikale õiguskorda selgus.⁵

Ühisvaravaidlused

Riigikohus esitas põhjalikud seisukohad, mis puudutavad seda, milliseks kujuneb ühisvara jagamisel abikaasade omandiosa suurus siis, kui abikaasad on enne abiellumist olemas olnud vara eest soetanud abielu ajal korteri, mille asemele on samuti abielu ajal korduvalt ostetud uus korter.⁶ Lisaks selgitas Riigikohus seda, et kui üks abikaasa jääb kooselu lõppedes senisesse ühisesse koju kuni vara jagamiseni elama, siis üldjuhul ei saa välja kolinud abikaasa nõuda eluruumi kasutamise eest hüvitist.⁷

Keerukaks võivad muutuda ka juhtumid, kui inimesed ei abiellu, kuid elavad koos, soetavad ühiselt vara ja siis otsustavad lahku minna ning soovivad vara jagada. Neidki olukordi tuli Riigikohtul 2024. aastal selgitada.⁸ Sedalaadi muredega tuleb Riigikohtul tegeleda kindlasti edaspidigi.

Tarbijakrediidivaidlused

Suureks probleemiks on Eestis kujunenud see, et massiliselt antakse kiir- ja tarbimislaene krediitdivõimetutele inimestele, kellele ei tohi seaduse järgi laenu anda. Seejuures nõutakse neilt liigkasuvõtjalikku intressi ja viivist. Nii ei ole harvad olukorrad, kus inimene võtab mõnisada eurot laenu, maksab tagasi mitmekordse summa ja laenuandja väitel on ta ikka veel võlgu, sest kõik tagasimaksed läksid ebaseadusliku intressi ja viivise, tühiste leppetrahvide ja teenustasude katteks. Kirjeldatud probleem puudutab liiga suurt osa elanikkonnast, paljud inimesed lähevad pankrotti, nende pangakontod suletakse, nad kaotavad oma kodud, paljud töötavad makse maksmata, et kohtutäiturid või pankrotihaldurid nendelt söögiraha ära ei võtaks.

Kõik Eesti kohtud näevad vaeva liigkasuvõtjate ebaseaduslike nõuete menetlemisega. See on väga mahukas töö. Riigikohus on selgitanud seda, mida tuleb tarbijakrediidi nõuete puhul kontrollida⁹ ning loonud arvestatava kaitse ka juhtudeks, kui laenuandjad või võlgade sissenõudjad lasevad inimestel kirjutada võlatunnistused, millega viimased tunnistavad ebaseaduslikke nõudeid ja mille taha püütakse seadusrikkumised peita.¹⁰

Liigkasuvõtjalike tarbijakrediidinõuete probleemi lahendamiseks peab samme astuma ka seadusandja. Seadust võiks muuta selliselt, et automaatses maksekäsu kiirmenetluses saab edaspidi nõuda ainult tarbijakrediidi põhiosa ja seadusjärgset intressi ning seadusjärgset viivist. Tarbijatele tuleb anda võimalus esitada maksekäsule vastuväide ka siis, kui maksekäsu alusel minnakse tarbijatelt raha sisse nõudma. Seaduses tuleb selgelt välja öelda, et juhul, kui tarbija suhtes on tehtud maksekäsk, saab tarbija seda ka hiljem vaidlustada. Samuti tuleks kehtestada,

⁵ RKTkm [2-22-14182/32](#).

⁶ RKTko [2-17-15677/175](#).

⁷ RKTko [2-17-15677/175](#).

⁸ RKTko [2-20-10878/52](#).

⁹ RKTko [2-22-11970/29](#); RKTkm [2-21-13098/50](#).

¹⁰ RKTkm [2-22-139256/27](#); [2-23-116386/18](#); RKTko [2-21-5364/37](#).

et tarbijakrediidiinõuetega maksekäsud ei ole pankrotimenetluses automaatselt kontrollita tunnustatud nõuded.

3. OLULISEMAD SÜÜTEOASJAD

3.1 Asjad, mis said suuremat avalikkuse tähelepanu ja milles tehti pressiteade

Vägistamises õigeksmõistmise tühistamine (vt nt [ERR uudis](#)). Põhiteemaks olid kohtute eksimused poolte ütluste usaldusväärsuse hindamisel. Kolleegium selgitas, et nõusolek seksuaalvahekorraks peab olema olemas nii ühtesse astumisel kui ka selle toimumise ajal ja katma kõiki selle asjaolusid. Samuti on võimalik kuni suguühete lõpuni sellest nõusolekust igal hetkel loobuda.

1977. ja 1978. aastal toimepandud kuritegudes osaline rehabiliteerimine (vt nt [ERR uudis](#)). Kahe paadimootori hõivamine oli seotud Eestist põgenemise ettevalmistamisega, samuti rehabiliteeriti relvade ja laskemoona hankimise ning miilitsaautost vormi ja dokumentide hõivamise osas, sest isiku selgituse kohaselt oli miilits vaenlane ja okupandi tööriist; ta ei varjanud eeluurimise ajal oma motiive, vaid ütles välja, et kavandas linnades relvastatud võitlust okupantide vastu.

Tartu Ülikooli endine dekaan rikkus toimingupiirangut (vt nt [ERR uudis](#), [pressiteade](#)). 2023. aasta juunis sõlmis Tartu Ülikooli toonane sotsiaalteaduste valdkonna dekaan ülikooli nimel „Koostöölepingu teadusuuringute läbiviimiseks“ Pere Sihtkapital Sihtasutusega, olles samal ajal selle sihtasutuse nõukogu liige. Sellega rikkus ta toimingupiirangut, mille kohaselt on ametiisikul keelatud toimingu või otsuse tegemine, kui see tehakse ametiisiku enda või temaga seotud isiku suhtes. Dekaan arvas, et toimingupiiranguga on hõlmatud üksnes selliste tehingute tegemine, millega kaasnevad ülikoolile rahalised kohustused. Selline eksimus ei olnud kolleegiumi hinnangul tema jaoks aga vältimatu, mistõttu see tema vastutust ei välista. Ülikooli dekaanina avalikke ülesandeid täitma asudes tulnuks tal asjakohased seadused endale selgeks teha. Korruptsioonivastase seaduse asjakohaste punktide mõistmine ei eelda kõrgetasemel juriidilisi teadmisi. Kuigi dekaan pöördus nõu saamiseks nii ülikooli kui ka sihtasutuse juristi poole, ei küsinud ta kummaltki toimingupiirangu olemasolu kohta selgelt seisukohta. Maakohus tühistas PPA määratud trahvi, Riigikohus jõustas algse karistusotsuse, kuna eksimus teo keelatuses oli välditav.

Autojuhi vastutuse kaassõitja vigastuste eest välistab vaid kannatanu teadlik eneseohustamine ([pressiteade](#)). Auto sõitis teelt välja ja rullus üle katuse. Sõiduki juht ja kaks kaassõitjat olid joobes. Juhi kõrvalistmel istunud kaassõitja sai raske tervisekahjustuse. Tema turvavöö polnud kinnitatud. Avalikul istungil arutati peamiselt seda, mil määral mõjutab sellises olukorras kannatanu enda käitumine sõidukijuhi vastutust kaassõitja raskete kehavigastuste eest. Otsuses selgitas kolleegium, et kuigi kannatanu eneseohustamine võib välistada teo toimepanija vastutuse, siis seda vaid juhul, kui eneseohustamine on teadlik ja informeeritud. Praeguses kohtuasjas see nii ei olnud, seega oli eluohtlikes tervisekahjustustes süüdi joobes juht. Lisaks keelule juhtida mootorsõidukit joobeseisundis eiras juht ka teisi liiklusseaduse nõudeid (nt valis vale sõidukiiruse ja kaldus vastassuunavööndisse). Joobes juhi autosse istudes ei olnud kannatanu arusaamine ohust konkreetsel juhul piisav ja võimalik tagajärg polnud ettenähtav.

Mittevaralise kahju hüvitised peavad käima ajaga kaasas ([pressiteade](#)). Kannatanu sai liikluskuriteo tagajärjel raske tervisekahjustuse, mille ravi on kestnud aastaid, kuid mis pole täielikult taandunud. Kannatanu elukvaliteet halvenes seetõttu oluliselt ja püsivalt. Kannatanu nõudis süüdistatavalt ja tema kindlustusandjalt mittevvaralise kahju hüvitiseks 30 000 eurot, millest kindlustusandja tasus vabatahtlikult 13 500 eurot. Maakohus mõistis lisaks vabatahtlikult makstule välja 16 500 eurot. Ringkonnakohus jättis aga täiendava kahjuhüvitise välja mõistmata, leides, et vabatahtlikult makstud summa on senise kohtupraktika valguses piisav. Kolleegium leidis, et kannatanu nõutud 30 000 euro suurust hüvitist ei saa juhtumi asjaoludel pidada ülemääraseks. Mittevvaralise kahju hüvitised peavad käima kaasas nii elukalliduse tõusu kui ka üldise heaolu kasvuga, samuti arvestama võimalike muutustega ühiskonna väärtushinnangutes. Varem mittevvaralise kahju eest välja mõistetud hüvitiste suurus on küll üks tegur, mida kohus peab hüvitist määrares arvestama, kuid see ei ole teistest kaalutlustest tähtsam. Lisaks selgitas kolleegium, et liikluskindlustuse seaduses ette nähtud eelduslik mittevvaralise kahju hüvitis, mille suurus ulatub ka kõige raskemate tervisekahjustuste korral üksnes 3200 euroni, on sisuliselt kahjuhüvitiste alammäär. Ei liiklusõnnetuse põhjustaja ega tema kindlustusandja vastutus kannatanule tervisekahjustusega põhjustatud mittevvaralise kahju eest ei ole piiratud liikluskindlustuse seaduses sätestatud summadega. Kohus võib määrata kannatanule ka palju suurema hüvitise.

Tartu endine vallavanem mõisteti õigeks riigihangete nõuete rikkumises, kuid jäi süüdi omastamises ([pressiteade](#)). Kohtud tunnistasid endise vallavanema süüdi selles, et ta tellis ca 15 000 euro eest niitmis- ja võsalõikustöid, ilma et oleks enne küsinud nõutaval viisil teisi hinnapakumisi. Kolleegiumi hinnangul võis niisugune tegu olla toimepanemise ajal karistatav üksnes vääriteona, mitte kuriteona. Kuna võimalik vääritegu oli aegunud, mõisteti süüdistatav riigihangete nõuete rikkumises õigeks. Jõustus süüdimõistmine omastamises, mis seisnes selles, et endine vallavanem tellis ja lasi vallal ning viimase äriühingul kinni maksta ca 14 000 euro väärtuses heakorra- ja lammutustöid, mis tehti eramaadel. Nende tööde eest pidanuksid tasuma maaomanikud, mitte vald. Juba 2016. aasta suvest väldanud kriminaalmenetlusega rikuti isiku õigust menetlusele mõistliku aja jooksul. Süüdistatavale liiga pika menetlusega tekitatud kahju heastamiseks vabastas kolleegium ta omastamise eest mõistetud rahalise karistuse kandmisest. Kolleegium selgitas mh omastamise koosseisu sisustamist ja muutis varasemat praktikat: tulenevalt vara mõistest saab muu vara kui vallasasja omastamisest üldjuhul rääkida siis, kui kannatanu vara väärtus teo tagajärjel väheneb.

Parkida tohib igal pool, kus see ei ole keelatud ([pressiteade](#)). Kohtusse pöördus juht, kes parkis sõiduki parklaalale viiva sõidutee äärde. Trahviotsuse kohaselt asus sõiduk parklas teekattele märgitud parkimiskohtade kõrval, mis on liiklusseadusega keelatud. Kolleegium nõustus kaebajaga, sest kehtiv seadus lähtub loogikast, et parkida tohib igal pool, kus see ei ole liiklusseadusega keelatud. *Eemal* ja *kõrval* pole samatähenduslikud mõisted. Liiklusseadust saab tõlgenda vaid selliselt, et see keelab parkida vahetult teekattele märgitud parkimiskohtade kõrval.

Kriminaalasi rahapesu süüdistuses saadeti uueks arutamiseks tagasi ringkonnakohtusse ([pressiteade](#)). Kriminaalasi on seotud pankrotistunud makseasutusega GFC Good Finance Company AS. Kolleegium leidis, et rahapesu süüdistuses ei hinnanud kohtud piisavalt, kas

süüdistatavad teadsid rahapesu objektiks olnud raha – omastatud jahi müügist saadu – kuritegelikust päritolust. Äriühingu klientide vara omastamine ei jõudnud aga katse staadiumisse. Kolleegium selgitas ühtlasi, et äriühingu nõukogu liige saab põhimõtteliselt vastutada rahapesu tegevusetusega toimepanemise eest. Kui äriühingu valitud ärimudeliga kaasneb suurem rahapesu risk, siis on juhatusel ning juhatuse tegevuse üle järelevalvet tegeval nõukogul kohustus see oht minimeerida.

3.2 Olulised menetlusküsimused – kogu koosseisuga lahendatud süüteasjad

Eksimust kohtuotsuse resolutsioonis katseaja alguse märkimisel ei saa parandada määrusega (1-22-454/58). Parandades määrusega kohtuotsuses kirjas olevat katseaja algust, läks ringkonnakohus vastuollu KrMS § 306 lg-s 5 ette nähtud otsuse sisu mõjutamise keeluga. Ringkonnakohus ei võinud kõnesolevat kirjaviga (eksimus aastaarvus) ise parandada, vaid selleks pidanuks mõni kohtumenetluse pool esitama kassatsiooni.

Prokuratuuril on õigus esitada eeluurimiskohtunikule selline jälitusloa taotlus, mis on samasisuline varem juba rahuldatud taotlusega (1-22-7339/22). Prokuratuur peab põhjendama, miks ta taotleb uut luba toiminguks, milleks kohus on juba loa andnud. Olukorras, kus prokuratuur taotleb samadel asjaoludel uue kohtumääruse tegemist, ei tohi puudulikuks peetavat määrust täita. Olukord, kui prokuratuur esitab juba rahuldatud jälitustoimingu loa taotlusega samasisulise taotluse ning kohus teeb sellise taotluse alusel uue kohtumääruse, on ausa ja õiglase kohtupidamise põhimõttega vastuolus. (Lahendile lisati üks eriarvamus.)

Riigi õigusabi tasu taotlus tuleb kohtule esitada kaebetähtaja jooksul (1-21-2651/101). Kaitsja esitas määruskaebuse kaks minutit enne kaebetähtaja lõppu, aga hilines kaitsjatasu taotluse esitamisega kuus minutit. Kui ringkonnakohus jätab riigi õigusabi osutaja kaebuse ilmse põhjendamata tõttu läbi vaatamata, saab ta määrata kaebuse eest riigi õigusabi tasu üksnes juhul, kui advokaat on esitanud asjakohase taotluse kaebetähtaja jooksul. Ka Riigikohtus võib menetlus lõppeda määrusega, millega keeldutakse kaebuse menetlusse võtmisest. Seepärast tuleb esitada tasutaotlus Riigikohtule enne kaebetähtaja lõppu. Kui Riigikohus võtab kaebuse menetlusse, on advokaadil siiski võimalus taotleda kaebuse eest riigi õigusabi tasu Riigikohtu määratud tähtaja jooksul või suulise menetluse korral istungil.

Enese mittesüüstamise keeld pankrotimenetluses (1-22-3234/49). OÜ juhatuse liiget süüdistati pankrotimenetluses raamatupidamisdokumentide varjamises. Enese mittesüüstamise privileeg ei luba kasutada kriminaalmenetluses süüdistatava vastu tõendeid, mis on saadud temalt teises menetluses karistuse ähvardusel. Pankrotiseadus ei sätesta õiguslikku alust keelduda teabe andmise kohustuse täitmisest põhjusel, et teabe andmine võib süüstada isikut ennast või tema lähedast kuriteos. Teo toimepanemise ajal puudus pankrotiseaduses norm, mis piiraks teabe andmise kohustuse täitmisel üle antu kasutamist kriminaalmenetluses. Enne 01.02.2021 polnud võimalik väita, et kohtupraktika tagas isikule piisava selguse ja kindluse, et teavet, mida ta annab pankrotimenetluses, ei tohi kasutada kriminaalmenetluses tema vastu. Süüdistataval oli enese mittesüüstamise privileegil rajanev õigus jätta teda kuriteos süüstav teave pankrotimenetluses esitamata.

3.3 Lahendid, milles juhiti tähelepanu (võimalikule) lüngale seadustes

Arvutiandmetesse sekkumise kuritegu on sõnastatud lubamatult laialt ([1-21-5115/53](#)). Kannatanult varastati metsloomade söötmiskohta paigutatud rajakaamera. Väärteomenetlus väheväärtusliku asja varguses lõpetati. Kriminaalasjas süüdistati isikuid rajakaamera piltide kustutamise ja seadistuste (e-posti aadress, kuhu edastatakse kaamera pildid) muutmise katses. Muudatused ei salvestunud, samuti sai pildi- ja andmefailid taastada. Süüdimõistev otsus ei sisaldanud argumente, mis lubaksid tuvastada kannatanule mõne uue ja olulise negatiivse tagajärje või kahju põhjustamist.

KarS § 206 lg 1 kohaselt on kuriteona karistatav arvutisüsteemis olevate andmete ebaseaduslik muutmine, kustutamine, rikkumine või sulustamine. Seadusandja pole KarS § 206 redaktsiooni puhul, mis jõustus 01.01.2015, pidanud oluliseks, kuidas mõjutab arvutiandmetesse sekkumine kahjustatavat õigushüve. Kuriteo kirjelduses ei ole vastutust ühegi piirava tunnusega kitsendatud. Koosseisutunnuste täitmiseks piisab sellest, et toimepanija ründab tahtlikult ning õigusliku aluseta (ebaseaduslikult) arvutisüsteemis olevaid andmeid. Nii oleks karistatavaks ka kirjavea parandamine tekstifailis, faili koopia kustutamine või näiteks tulba laiuse muutmine Exceli tabelis, isegi kui need muudatused kellegi huve ei mõjuta. Karistusnormi ülemäära lai sisustamine viib selliste juhtumite karistusnormiga hõlmamiseni, mille eest kriminaalkorras karistamist ei saa pidada proportsionaalseks või mida seadusandja ei olegi tegelikult soovinud karistatavaks kuulutada. See tähendaks ühtlasi ka vastuolu karistusseaduse määratluspõhimõttega ja rikuks karistusõiguse kui viimase abinõu põhimõtet.

Kolleegium tõlgendas karistusnormi kitsendavalt ja piiras selle toimeala: kuriteotunnuseid ei täida pelgalt see, kui arvutiandmetesse tehakse õigustatud isiku nõusolekuta vaid ebaolulisi või eriliste pingutusteta kõrvaldatavaid muudatusi. Süüditunnistamine eeldab selle põhjendamist, miks mõjutas ebaseaduslik arvutiandmetesse sekkumine kaitstavat õigushüve rohkem kui vähesel määral. Alternatiivselt tuleb näidata, missugune kahju õigustatud isikule tekitati (nt digitaalsest diktofonist kustutatakse kannatanu lähedase enne surma antud intervjuu või arvutist pooleli olev mitme aasta vältel kirjutatud doktoritöö, pikaajalise uurimistöö käigus kogutud vaatlus- ja mõõtmisandmed).

KarS § 206 praegust laia teokirjeldust silmas pidades peab seadusandja kaaluma selle süüteokoosseisu sõnastamist viisil, et igaühe jaoks oleks selgelt ettenähtav, milline käitumine on keelatud ja karistatav. Arvutisüsteeme kasutatakse laialdaselt ja ka arvutiandmete kaitsel on inimeste igapäevaelus järjest suurem tähtsus.

Rahvakohtuniku vastutus nõupidamistoa saladuse rikkumise eest on puudulik ([1-23-4295/82](#)). Maakohus lahendas kriminaalasja (röövimine ja joobes juhtimine) koos rahvakohtunikega. Pärast kohtuotsuse resolutiivosa kuulutamist, kuid enne tervikteksti avalikult teatavaks tegemist helistas üks rahvakohtunik kaitsjale ja avaldas rahulolematust kohtuotsuse ning kohtuniku käitumisega. Selline nõupidamissaladuse rikkumine võib mõjutada kohtuotsuse seaduslikkust ja põhjendatust. Erinevalt teistest kohtumenetlustest toob see kriminaalmenetluses alati kaasa kohtuotsuse tühistamise.

Kolleegium märkis, et ehkki nõupidamissaladuse hoidmise kohustus laieneb ka rahvakohtunikule, ei ole tal selle kohustuse rikkumise korral üldjuhul karta mingeid õiguslikke

tagajärgi (erandiks on juhud, mil sellega kaasneb nt isikuandmete ebaseaduslik avaldamine või altkäemaksu võtmine). See rikkumine ei anna alust isegi rahvakohtuniku volituste lõpetamiseks. Niisugune seaduselünk võib ohustada kriminaalkohtupidamise usaldusväärsust ja tõhusust.

Kui kohtulahendi täitmisel tekkinud küsimuste lahendamisel tehtud kohtumääruse vastu on avalik huvi, tuleb seadust sellise lahendi arvutivõrgus avalikustamiseks täiendada ([1-21-5438/66](#)). Menetlusseaduse (KrMS § 408¹ lg 1) järgi ei ole õiguslikku alust avalikustada arvutivõrgus täitmiskohtuniku määrusi, kuna täitemenetluses tehtavatel määrustel (nt tingimisi karistuse täitmisele pööramine või karistuse kandmiselt tingimisi vabastamata jätmine) ei ole kriminaalmenetlust lõpetavat toimet. Olukorras, kus selline määrus on avalikustatud, tuleb see süüdimõistetu taotlusel arvutivõrgust eemaldada. Vajaduse korral võib seadusandja arvutivõrgus avalikustatavate kohtulahendite ringi laiendada. Näiteks võib kaaluda loetelu täiendamist KrMS §-ga 426 (tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamine) tehtavate määruste, aga ka muude määrustega, mille vastu võib avalikkusel olla põhjendatud huvi.¹¹

3.4 Kokkuvõtlikult teemadest, millega kriminaalkolleegium 2024. aastal tegeles lisaks eespool nimetatutele (sh eelmenetluses)

2024. aastal lahendatud süüteoasjadest (62) ei saa välja tuua ühtegi **lähivat teemat või ülekaalukalt olulisemat lahendit**. Üllatuslikuks võib pidada **rehabiliteerimistaotlust**, sest neid pole Riigikohtule kaua esitatud.

Suurema kaaluga lahendid avalikkuse jaoks on tõenäoliselt **liikluskuritegudega seotud** kaks eelviidatud otsust: üks selgitab, et joobes juhi autos lahtise turvavööga sõitmine ei välista automaatselt juhi vastutust, ja teine suunab kohtuid ajakohastama raskete tagajärgede põhjustamise eest mõistetavaid mittevaralise kahju hüvitisi. Samuti mõjutab küberkuritegude menetluspraktikat edaspidi eelkirjeldatud **arvutiandmetesse ebaseadusliku sekkumise** (nn rajakaamera) lahend.¹²

Kuigi menetluslikes üksikküsimustes Riigikohtusse pöördumisel on määruskaebusel menetlusse võtmise perspektiiv vaid juhul, kui selles tõstatatakse pretsedendiväärtusega õigusküsimus, siis kliendi soovil vaidlustatakse hulgaliselt kõikvõimalikke erinevaid menetlusküsimusi. 2024. aastal suurenes süüteoasjades siiski kassatsioonide osakaal võrreldes määruskaebustega. Menetlusõiguse rikkumise väiteid tõstatatakse üldjuhul ka kassatsioonides, s.o ei kaevata üksnes karistusnormi ebaõige tõlgendamise peale. Riigikogu menetluses oleva eelnõuga 560 SE¹³ nähakse ette määruskaebeõiguse piiramine neis olukordades, kus määrust saab tõhusalt vaidlustada ka kriminaalasja lõpplahendi peale kaevates, kui määruskaebemenetlus kriminaalasja menetlemist põhjendamatult venitaks.

¹¹ Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus (kohtumenetluse optimeerimine ja kohtulahendite avalikkus) 560 SE, algatatud 13.01.2025, aprilli lõpu seisuga I lugemisel. Eelnõu sellist muudatust ei sisalda.

¹² Sellele viitab mh prokuratuuri 2024. aasta aastaraamat ([küberkuritegude ptk](#)).

¹³ Vt eelmine allmärkus.

2024. aastal kerkis kaebustes uue teemana esile **välismaalastest vangide karistusest vabastamine**, kui nad on nõus Eestist lahkumise või väljasaatmisega (nt 1-19-2118/226). Kohtupraktikas ilmnes, et menetlusseaduse regulatsioon ei ole sellise karistusest vabastamise puhul piisavalt selge ning kehtiv seadus ei loe prokuratuuri menetlusosaliseks, kes saaks vabastamist vaidlustada. Üks oluline lahend sellel teemal kohtupraktika suunamiseks tehti käesoleval aastal (vt [1-19-2118/264](#)). Prokuratuurile kaebeõiguse andmise näeb ette menetluses olev eelnõu 560 SE.

Jälitustoimingute ja -lubade seaduslikkuse peale esitatud kaebuste arv on aastatega vähenenud. Küll ilmneb kohtulahenditest, et alama astme kohtud kontrollivad sellekohaseid taotlusi ning lubade enda kvaliteet on kümnekonna aastaga märgatavalt paranenud. 2024. aastal tegi kolleegium kaks üksnes jälitustoimingute loa taotlemise ja jälitustoimingu tegemisega seotud lahendit: (1) häälte ostmises kahtlustatud poliitiku asjas (vt ülalviidatud kogu koosseisu lahend, mis käsitleb maakohtult teist korda loa taotlemist) ja (2) leitud surnud imiku asjas, kus kahtlustatav oli pealtkuulamise ajal Marokos kinnipidamiskohas. ANOM-rakenduse kaudu vahetatud sõnumite tõendina lubatavuse lahendite teatavaks tegemine jäi 2025. aasta algusesse.

Sarnaselt viimaste aastatega tegeles kolleegium 2024. aastal **süüdistuskohustusmenetluse** teemadega (kolm lahendit). Selles menetluses saab ennast kannatanuks pidav isik kaevata kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise peale. Riigikohtusse jõuavad vaidlused küsimuses, kes saab olla konkreetse kuriteo puhul kannatanu (nt kollektiivse õigushüve kaitseks loodud kuriteos) või kannatanu esindaja. Sisuline vaidlus alustamata jätmise või lõpetamise põhjendatuse üle lõpeb neis asjades ringkonnakohtus.

Kolleegium juhtis lahendites mitmel korral tähelepanu ka **menetleja ajaplaneerimisele**, nt:

- viidatud Tartu endise vallavanema asjas vabastati süüdimõistetu mõistliku menetlusaja ületamise tõttu (2016–2024) karistuse kandmisest;
- [1-21-8941/64](#) võttis asja ringkonnakohtus menetlusse võtmine aega umbes kaheksa kuud ning kohus pikendas kolm korda otsuse kuulutamise aega, põhjendades seda vaid viimasel korral. Kriminaalasi polnud seejuures keskmisest keerukam ega mahukam. Kolleegium taunis puudulikku ajaplaneerimist ja rõhutas, et menetlusosalisi ei tohi jätta liiga kauaks ebakindlasse olukorda;
- [4-23-742/78](#) kuulutas maakohus otsuse resolutiivosa ja pikendas tervikotsuse kuulutamist neli korda, kuigi väärteoasi polnud sisult keerukas. Maakohtu terviklahend kuulutati umbes kaks kuud enne aegumistähtaaja lõppu. Kolleegium selgitas, et menetluse planeerimisel peab mh arvestama, et väärteod aeguvad üldjuhul kahe aasta jooksul.¹⁴ Kohustus väärteoasja ilma viivitusega menetleda lasub siiski ka kohtuvälisel menetlejal. Praegusel juhul kulus Andmekaitse Inspektsioonil väärteootsuseni jõudmiseks aasta, enam kui seitsme kuu vältel asja sisuliselt ei menetletud. Kohtult saab

¹⁴ Alates 01.11.2023 on isikuandmete kaitse alaste väärtegude aegumistähtaeg kolm aastat. Erandlik kolmeaastane aegumistähtaeg on ette nähtud ka nt mõnede maksu- ja finantsväärtegude puhul. Seejuures toimub väärteomenetluses vaidlustamine üldjuhul kahes kohtuastmes (hüppeline kassatsioon).

eeldada väärteomenetluses lahendi tegemist enne aegumistähtaja saabumist ainult siis, kui talle on jäetud asja lahendamiseks mõistlik aeg.

Samuti andis kolleegium lahendites juhiseid **menetlusedokumentide korrektse koostamise** põhimõtete kohta:

- [1-23-1176/70](#) nõustus kolleegium ringkonnakohtuga selles, et maakohtu otsuse põhiosa on üles ehitatud lähtuvalt uuritud tõenditest, mitte tõendamiseseme asjaoludest, ning kohtu järelduste asemel on sageli piiratud tõendite sisu kirjeldamisega. Selliselt ei moodusta põhjendused sidusat, loogiliselt jälgitavat ja deliktistruktuuri järgivat tervikut. Tõendite refereerimine kohtuotsuses ei ole käsitatav tõendite analüüsina ega otsuse põhjendustena;
- [1-23-1763/24](#) märgiti, et süüdistuse sisus tuleb karistusõiguslikult olulisi asjaolusid kirjeldada sidusa narratiivina nii, et see oleks raskusteta arusaadav ka lugejale, kellel erinevalt prokurörist pole väidetava kuriteosündmuse kohta eelteadmisi. Süüdistuse teokirjeldusele võib olla etteheidetav nii ebakonkreetsus kui ka lugeja tähelepanu hajutamine ebaoluliste üksikasjadega. Süüdistuse sõnastusele ei ole võimalik kehtestada mingit konkreetset standardit, kuid sellest peab piisava selguse ja täpsusega nähtuma isikule tehtava etteheite faktiline alus. Süüdistus on hüpotees, mille tõestamine või ümberlükkamine on kohtumenetluse ülesanne. Põhjendus selle kohta, miks loetakse mingi süüdistuses kirjeldatud faktiline asjaolu tõendatuks, peab sisalduma kohtuotsuses, mitte aga süüdistuses. Süüdistusakt peab olema nii ülevaatlik, selge ja loogiliselt struktureeritud, et kohtulikku eelmenetlust toimetav kohtunik saaks ka ilma prokuröri juhendamisetä aru, milliseid tõendeid tuleb millise süüdistuspunkti arutamiseks uurida. Ühtlasi tuleb tõenditele lisatavad viited sõnastada nii, et kohtul oleks võimalik anda tõendi tähtsusele vähemalt esialgne hinnang. Eriti oluline on see selliste tõendite puhul, mille kogumine või kohtulik uurimine võtab eelduslikult kauem aega (nt ütlused).

4. OLULISEMAD HALDUSASJAD

Riigikohtu halduskolleegium on 2024. aastal teinud **keskkonnaõiguses** mitmeid olulisi lahendeid, kus kohus selgitas erinevaid võimalusi keskkonnaõiguse normidega seostuva avaliku huvi tõhusaks kaitseks.

Pronto asjas leidis kolleegium, et rahvusparki ehitamise keelamise aluseks ei või olla vaid teoreetiline oht kuitahes väikese kahju tekkimiseks kaitsealusele taimeliigile. Ohtu tuleb võimaluse korral ehitamise keelamise asemel piirata kinnistul liikumise, taimede korjamise jms piirangutega. „Ülemäärane oleks välistada mistahes leebemad meetmed ainuüksi tulenevalt eeldusest, et kõik isikud ei pruugi alati käituda õiguskaualekalt ning kõrvaltingimusi järgida.“ Seega, õiguskord ei peaks rajanema kahtlustaval hoiakul, et isikud panevad igal võimalusel toime õigusrikkumisi.¹⁵

Kose valla üldplaneeringu kaasuses puudutati mitmeid olulisi teemasid. Kolleegium selgitas taas üldplaneeringu rolli metsaraie reguleerimisel rohevõrgustiku aladel. Rohevõrgustiku metsi on Eestis arvestataval hulgal. Seal ei kehti ranget raiekeeldu, kuid oluline osa rohevõrgustiku metsadest tuleb säilitada looduslikuna. Rohevõrgustik peab tasandama ka nt karjäärides tekitatud keskkonnahäiringuid, selle ruumiline planeerimine on riigi ja kohaliku omavalitsuse jagatud pädevuses. Kohalik omavalitsus ei või jätta täpsustamata maakonnaplaneeringus määratud võrgustiku üldisi kasutamistingimusi. Lisaks rõhutas halduskolleegium, et raiepiirangute seadmisel tuleb ülemääraseid kitsendusi vältida sõltumata sellest, kas omanikul on õigus nõuda piirangute hüvitamist.¹⁶ Samuti on koduomanikul võimalus vaidlustada raiet rohevõrgustiku metsas enda kodu lähedal, kui selle metsa eesmärk on kaitsta kinnistut müra ja tolmu eest.¹⁷

Karjääri kaevandamise vaidluses selgitas kohus muu hulgas, et maavarade varustuskindlust oskab kõige paremini hinnata riik, mitte kohalik omavalitsus. Seega ei saa kohalik omavalitsus langetada lõplikku otsust selle kohta, kas varustuskindlus piirkonnas on tagatud või mitte. Seevastu kohalik omavalitsus võib maavara kaevandamiseks kooskõlastuse andmisest keelduda vastuolu tõttu kehtiva üldplaneeringuga. Lubatud on otsuse tegemisel võtta arvesse ka keskkonnamõjudega seotud määramatust, iseäranis olukorras, kus Keskkonnaamet ei ole koostanud mõjude eelhindangut.¹⁸ Turbakaevandamisel ei tule hinnata üksnes seda, kas kaevandataval turbal on kasutusotstarve, vaid arvestada kogukahju, mida turbatootmine ühiskonnale ja loodusele põhjustab. Järgida tuleb säästva arengu ja keskkonnaväärtuste otstarbeka kasutamise põhimõtet, st ammendada varud juba avatud turbakarjäärides enne uute avamist. Kaevandamise tagajärjel häviva elupaiga kadu võib pidada väheoluliseks, kui vastavat elupaika on riigis palju, kuid seda üksnes tingimustel, et kaevandataval alal ei asu eriti väärtuslik rabaala ning on arvestatud üleriigilist kumulatiivset elupaigakadu, st võetud arvesse

¹⁵ RKHKo [3-21-1370/35](#).

¹⁶ RKHKo [3-21-1658/35](#).

¹⁷ RKHKo [3-21-2074/43](#).

¹⁸ RKHKo [3-21-101/29](#).

sedal, mil määral elupaiga pindala üle riigi väheneb kaevandamise, kuivendamise jms tegevuste tõttu.¹⁹

Mainida tuleb ka oluliste taimeliikide ja ümberistutamise vaidlust detailplaneeringu asjas, kus kavandati elamuehitust kaitstavate taimede püsielupaiga kõrvale. Riigikohus kordas asjas üle, et lõppastmes on keskkonnamõjude arvesse võtmise kohustus planeeringu kehtestajal ja linna ei vabasta sellest vastutusest planeeringu kooskõlastamine Keskkonnaametis. Lisaks selgitati, et kaitsealuste taimede ümberistutamise võimalikkus tuleb välja selgitada juba planeeringu koostamise käigus, kui ümberistutamise võimalikkusest sõltub planeeringulahenduse elluviimine.²⁰

Lõpetuseks tuleb esile tuua Linnamäe hüdroelektrijaama paisjärve käsitlev vaidlus. Riigikohus selgitas asjas, et paisjärve arvamine kultuurimälestiste kaitsevööndisse ei sunni Keskkonnaametit andma veeluba paisutamiseks. Keskkonnaametil tuleb veeloa andmisel arvestada muinsuskaitselisi huve, kuid loa andmise võivad välistada looduskaitseõuded.²¹

Kinnipeetavate raviga seostuv avalik- ja eraõiguslike suhete läbipõimitus ei ole eelmise aasta juuli seaduse muudatusega läinud selgemaks, vaid seadusandjal on võimalik veel spetsiifilisemalt määrata vaidlusi lahendav pädev maa- või halduskohus.²² Märkimist väärib ka see, et kinnipeetavate ohjeldusmeetme kasutamise vaheaeg on seaduses sätestamata ja vangla dokumenteerimiskohustus on vajaka²³.

Maksuõiguses on halduskolleegium analüüsinud põhjuslikku seost maksukohustuslase deklareerimiskohustuse rikkumisel, millega varjati maksuvõlga ja tekitati alusetu tagastusnõue²⁴, ja keerukaks on osutunud väljamaksete kvalifitseerimine kas juhatuse liikme tasuks või dividendiks²⁵.

Andmekaitse teemal lahendas kolleegium vaidluse, mis puudutas teabe avaldamise piiramist Rahapesu Andmebüroo dokumentidele juurdepääsu korral²⁶. Selles lahendis selgitas kolleegium, kuidas tasakaalustada ühelt poolt menetlusosalise huvi tutvuda Rahapesu Andmebüroo koostatud dokumentidega ja teisalt asutuse huvi nende sisu varjata ning vältida rahvusvahelise rahapesu alase suhtluse kahjustamist. Lisaks käsitleti kolleegiumi praktikas kriteeriume, mida tuleb hinnata jõustumata kohtulahendite avalikustamisel menetlusvälistele isikutele, sh ajakirjandusele. Turõgini ja Potapenko kaasused on toonud esile rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (RahaPTS) probleemkohad. Erandlikult on vaja käsitleda selle aasta Potapenko lahendi põhisõnumit, et RahaPTS § 57 vajab tõsisist remonti²⁷.

¹⁹ RKHKo [3-20-1657/78](#).

²⁰ RKHKo [3-20-1329/48](#).

²¹ RKHKo [3-21-150/64](#).

²² RKHKm [3-22-2321/45](#) ja I. Pilvingu erirvamus [3-22-2321/46](#).

²³ RKHKo [3-21-939/64](#).

²⁴ RKHKo [3-21-615/44](#).

²⁵ RKHKo [3-21-2196/41](#).

²⁶ RKHKm [3-23-671/33](#).

²⁷ RKHKm [3-23-2858/48](#); vt ka I. Pilvingu [eriarvamus](#).

Riigivastutuse hindamisel on käsitletud hüvitamismõude esitamise tähtaega²⁸ ning rõhutatud normi kaitse-eesmärgi mõju²⁹.

Lõppemas on koroonaeepideemiast tulenevad vaidlused **vaktsineerimismõude** kehtestamise õigusliku aluse ja teenistusest vabastamise üle. Kolleegiumi hinnangul võisid politsei ja kaitseväge riigi tuumikfunktsioonide toimimiseks kehtestada oma teenistujatele vaktsineerimismõude töötervishoiu õigusaktide alusel. Kaudne vaktsineerimismõue sellistes spetsiifilistes asutustes töötamise eeldusena ei riive põhiõigusi sedavõrd intensiivselt, et küsimus oleks lisaks üldistele volitusnormidele vältimatult vajanud detailseid erinevusi. Avalik huvi kaalub siin selgelt üles põhiõiguste riive raskuse. Teenistusest vabastamine ei tohi siiski olla vaktsineerimismõude eiramise automaatne järelm.³⁰ Spaadele kehtestatud koroonapiirangute eesmärk oli kontrollitav ning piirangute proportsionaalsuse selgitamiseks ei olnud vaja kõigi piirangute kaupa analüüsida kõiki teoreetilisi alternatiive. Kohus saab vaidluse korral valitsuse põhjendustest sõltumatult hinnata, kas piirangutele oleks olnud leebemaid, kuid sama tõhusaid alternatiive. Selliseid alternatiive selles asjas ei ilmnenu. Sedalaadi vaidlustes tuleb arvestada, et piiranguid ei saa kehtestada rangelt tõenduspõhiselt, need on prognoosotsused. Eelnevale vaatamata teeb muret, et edasi pole liigutud NETS täiendamisega – Riigikohus viitas juba 2022. aasta sügisel, et nakkushaiguste tõrje olulised otsused tuleks suuremal määral kui praegu reguleerida seaduses, mitte valitsuse korraldustega. See puudus on seadusandjal endiselt kõrvaldamata ning võib hakata ohustama Eesti inimeste elu ja tervist, kui kaitsemeetmeid pole võimalik võtta õiguslike puuduste tõttu.³¹

Kohalikel omavalitsustel on vabadus otsustada, kas **osutada avalikke teenuseid** (nt kaugküte) ise (nt enda äriühingu kaudu) või delegeerida see erasektorile. Avalikku teenust osutava ettevõtja määramisel selgitas kolleegium, et kohaliku omavalitsuse üksuse ülesande delegeerimisel tuleb teenust osutav võrguettevõtja määrata selleks ette nähtud kohases menetluses. Arvestada tuleb sellega, et kaugküte kui avaliku teenuse, teatud tingimustel elutähtsa teenuse, toimepidevuse ja varustuskindluse tagamise vastu on Eesti kliimat arvestades suur avalik huvi.³²

Kohaliku omavalitsuse elaniku, riigi ja võrguettevõtja vahel tekkinud kolmiksuhet analüüsides märkis Riigikohus, et segased omandisuhted, mis seostuvad energiavõrkudega, ei tohi olla takistuseks gaasivarustuse tarnekindluse tagamisel. Vajaduse korral tuleb teenuse tagamiseks seada koostöös kohaliku omavalitsuse üksusega sundvaldus või rakendada muid meetmeid.³³ Riigikohus selgitas, et põhiseaduses sätestatud õigusest saada haridust ei tulene riigile kohustust pakkuda põhiharidust muus keeles kui eesti keeles. Teistes keeltes on võimalik õppida kas erakoolides või vähemusrahvuse õppeasutustes. Rahvaskuuluvuse säilitamine on

²⁸ RKHKm [3-22-717/17](#).

²⁹ RKHko [3-18-830/65](#).

³⁰ RKHko [3-22-157/25](#).

³¹ RKHko [3-21-1366/45](#).

³² RKHko [3-20-1313/52](#).

³³ RKHKm [3-23-1578/29](#).

põhiseaduslik õigus ja on kaitstud ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga. Sellest tuleneb riigi kohustus mitte takistada oma emakeele õppimist ja kasutamist. Siiski ei saa ka sellest tuletada riigi ega omavalitsuste kohustust pakkuda muukeelset haridust riigi- ja munitsipaalkoolides.³⁴ Kohaliku elu vaatepunktist väärrib veel mainimist avalike bussiliinide teenindamise vaidlus.³⁵

Tartu Ülikooli Delta keskuse ehitushanke asjas rõhutas kolleegium, et **struktuuritoetustega** seotud sanktsioonide risk ei tohi olla nii suur, et heidutaks toetuste taotlemisest loobuma ja seeläbi takistaks struktuurifondide eelarve sihtotstarbelist kasutamist. Toetusprojektide elluviimisel tehtud riigihangete vigade sanktsioneerimisel tuleb arvestada proportsionaalsuse põhimõttega. Arvestada tuleb seda, kas konkurentsi piiramise oht oli reaalne või ainult teoreetiline ning kas viga hankedokumentides oli sisuline või pelgalt sõnastuslik.³⁶ Seevastu PRIA toetuse saamata jäämisel ei ole alust hüvitada kogu tulu, mida teoreetiliselt oleks teenitud projekti elluviimisel. Hüvitise määramisel tuleb arvestada tegelikult tehtud investeeringute mahtu. Hüvitis ei pea garanteerima ettevõtjale riskivaba tulu.³⁷

³⁴ RKHKm [3-23-2480/16](#).

³⁵ RKHko [3-21-958/25](#).

³⁶ RKHko [3-21-2607/24](#).

³⁷ RKHko [3-18-830/65](#).